

OTDK-dolgozat

2025

PANNON EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

**KULTÚRA, MINT KREATÍV GAZDASÁGFEJLESZTÉSI ESZKÖZ –
FÓKUSZBAN A PAJTA PROGRAM**

**CULTURE AS A CREATIVE ECONOMIC DEVELOPMENT TOOL -
FOCUS ON THE PAJTA PROGRAMME**

Szerző: Szultos Boglárka

Konzulens: Dr. Tobak Júlia

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. 04. 11.

Köszönetnyilvánítás

A Pajta program értékelését célzó félig strukturált interjúk a Veszprém-Balaton 2023 Zrt. és a Pannon Egyetem együttműködésében valósultak meg. A Veszprém-Balaton Zrt. részéről az interjúk előkészítésében Mike Friderika és Nagy Krisztián működött közre. A Pannon Egyetem részéről az interjúk lebonyolításában résztvevő kollégák: Dr. Sulyok Judit, Dr. Tobak Júlia, Németh Eszter.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
1 DOLGOZAT ELMÉLETI HÁTTÉRE.....	2
1.1 A kultúra fogalmának meghatározása	2
1.2 A kultúra gazdasági hatásai	5
1.3 Kulturális politika.....	7
1.3.1 Hazánk kultúrpolitikája	7
1.3.2 Az Európai Unió kultúrpolitikája	8
1.3.3 EKF kezdeményezés múltja, kibontakozása	9
1.4 Kultúra és a gazdasági fejlesztések kapcsolata	10
1.4.1 A kulturális és kreatív gazdaság.....	10
1.5 Kreatív városok – kreatív városok politikája	13
1.5.1 Kreatív várospolitiká.....	14
2 KUTATÁSI TERV	16
2.1 Kutatás indokoltsága, főbb célja	16
2.2 Kutatás kérdések	18
2.3 Hipotézisek.....	20
2.4 Kutatás módszertana	21
3 STRUKTURÁLT INTERJÚK KIÉRTÉKELÉSE, EREDMÉNYEK	23
3.1 Fő eredmény.....	24
3.2 Első hipotézis vizsgálata és elemzése	27
3.3 A második hipotézis vizsgálata és elemzése	30
3.4 A harmadik hipotézis vizsgálata és elemzése	33
KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	35
ÖSSZEFOGLALÁS.....	38
IRODALOMJEGYZÉK	39
EGYÉB FORRÁSOK	42

MELLÉKLETEK	43
--------------------------	-----------

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A kultúra jéghegy modellje (Bakacsi, 2004).....	3
2. ábra Google Térkép a Pajta Program résztvevőiről	21
3. ábra Klaszter felbontás	25
4. ábra A Pajta Program klaszterei	37

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat Kreatív várospolitiká.....	14
2. táblázat Kutatási kérdések és hipotézisek	18
3. táblázat Pajta Program nyertes pályázatainak koncepció településekre bontva.....	24
4. táblázat Vizsgált 18 település klaszterekbe sorolva	26

BEVEZETÉS

Napjainkban a kultúra és a gazdaság szoros kapcsolatát egyre inkább felismerik és kihasználják a települések a gazdaságfejlesztési politikák tervezése során. A kreatív iparágak és kezdeményezések fontos szereplőkké váltak a regionális és helyi gazdaságfejlesztésben, hozzájárulva ezzel a helyi közösségek életképességének növeléséhez. A Pajta Program, mint a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa pályázat keretében megvalósuló kezdeményezés, kiváló példa arra, hogyan lehet a kultúrát és a kreativitást összekapcsolni a gazdasági folyamatokkal.

Jelenleg a kreatív városok fejlődésének dinamikája jelentős növekedést mutat. Európai kitekintésben a kreatív városok megléte 30 országot érint, melyből 190 város olyan kreatív és kulturális lehetőséget hordoz magában, amelyek gazdaságfejlesztési szempontból húzóerőnek számítanak. Magyarországi viszonylatban ez 6 várost jelent, melyek az alábbiak: Budapest (design kreatív város), Győr, Veszprém (kultúra és zene város), Pécs, Szeged, Debrecen.

A dolgozatom célja annak bemutatása, hogy a kultúra és gazdaság összefonódása fontos tényező-e a helyi gazdaságfejlesztésben, valamint kulcsfontosságú szerepet tölt-e be a helyi közösségek versenyképességének növelésében. A kutatás során a Pajta Programban részt vevő különböző településeket vizsgálom meg. Arra keresem a választ, hogy kultúra és a kreativitás megléte jelentős hatást gyakorolnak-e a helyi gazdaságfejlesztési folyamatokra.

A dolgozat két fő részre tagolódik. Az első rész áttekintést nyújt a kultúra gazdasági hatásairól és fejlődésével foglalkozó szakirodalomról mind hazai, mind nemzetközi kontextusban. Kitér az EKF kezdeményezés létrejöttére, kibontakozására, a kreatív vagy kultúrgazdaság jelentőségére, valamint a kreatív városok megjelenésére. A második fejezet ismerteti a kutatás indokait, főbb célkitűzéseit és kutatás kérdéseit, valamint az alkalmazott módszertant. A tanulmány a kutatási eredmények értékelésével, javaslatokkal és összegzéssel zárul.

1 DOLGOZAT ELMÉLETI HÁTTÉRE

A következő fejezetben szeretném felvázolni a kultúra tartalmi, és fogalmi megközelítését, valamint a kultúra gazdasági hatásait. Röviden ismertetem továbbá hazánk, valamint az Európai Unió kultúrpolitikáját, melyben kitérek a kultúra helyi szintű támogatásainak megvalósulási formáira. A kultúrpolitika, kulturális és kreatív gazdaság elméleti fejezetei kalauzolnak végig bennünket a dolgozat témáján, a városfejlesztési folyamatokat kulturális és kreatív dimenzióba helyezve történelmi és gazdaságpolitikai szinten. Ehhez a fejezethez közvetlenül köthető mag az Európa Kulturális Főváros projekt kezdeményezésének bemutatása és a „kreatív városok” fogalmának és kialakulásának a tárgyalása.

1.1 A kultúra fogalmának meghatározása

A kultúra fogalmának meghatározása évszázadok óta problematikus. A kultúra mai értelemben vett fogalma csak a 17–18. században jelent meg Európában. (Morvay, 2020)

A kultúra fogalmának pluralizálásával a XX. századra egyre inkább az emberek közötti különbségek, nem pedig az összekötő kapcsok, hasonlóságok kerültek előtérbe. A kultúra eszközzé válik, amellyel „jelentéseket hozunk létre, s amelynek segítségével a világ jelentéssel telítődik számunkra, mi pedig jelentést nyerünk a külvilág szempontjából.”. (Murányi, 2012)

A szakirodalom a kultúra közel 150 különböző definícióját ismeri.

Czene Zsolt a kultúra fogalmát elválasztja a kulturális örökségtől. Előbbit a következő kölcsön definícióval határozza meg: „az ember viszonya az objektivációk általa teremtett világával: (...) természettel, a létrehozott tárgyi világgal, a technikai-termelési eljárásokkal és fogyasztási szokásokkal, a közösség és a társadalom struktúráival, az életmóddal, valamint a mindezek alapjául szolgáló ismeretekkel, tudással, normákkal, szimbólumokkal, tehát a hagyományokkal, művészetekkel, erkölccsel, vallással, hittel, az emberek mindennapi beállítódásával és magatartásával”. (Czene, 2002, pp. 26-27)

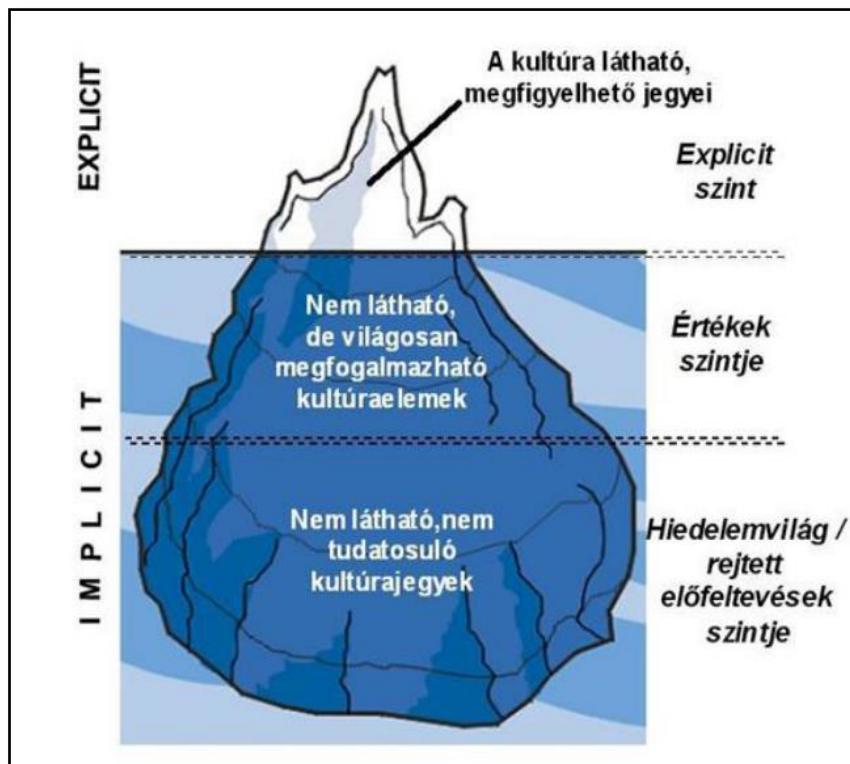
Schulze és Bille (2006) szerint a kultúra három meghatározását különböztetjük meg:

- A kultúra, mint szempont, azaz az eszmék, értékek, normák és szokások közössége, amellyel egy társadalom rendelkezik.
- Kultúra, mint ágazat, azaz, ha a kultúrát olyan műfajok sora határozza meg, mint a festészet, szobrászat, színház, tánc, zene, irodalom, költészet, film, videó, építészet stb., akkor a kulturális ágazatot azok az intézmények, cégek, szervezetek és egyének

alkotják, akik ezekkel a műfajokkal foglalkoznak; összességében az így meghatározott kulturális ágazat széles spektrumot ölel fel, egyrészt a kereskedelmi vállalkozásoktól a támogatott kulturális intézményekig és az eszei szervezetekig.

- A kultúra, mint művészet, ahol a "művészet" szó implicit minőségi értékelést is tartalmaz; például nem minden festmény minősülne művészetnek bizonyos minőségi kritériumok alapján.

A kultúra jéghegymodelljét a kultúrakutatásban a közvetlenül látható (explicit) és a rejtett (implicit) kultúra közötti kapcsolatot ábrázolja.

1. ábra: A kultúra jéghegy modellje
(Bakacsi, 2004)

A kultúra hivatalos definíciója az alábbi elemeket foglalja magába:

- ✓ közös alapfeltevések mintázata
- ✓ egy adott csoport által kitalált, felfedezett vagy kifejlesztett
- ✓ egy csoport által megtanult külső alkalmazkodás és a belső integráció
- ✓ jól működő
- ✓ a csoportba belépő új tagoknak megtanítandó
- ✓ az említett problémákhoz való viszonyulás helyes érzékelésének, gondolkodásának és érzésének módjaként értelmezendő. (Schein, 1991)

Throsby (2001) tanulmányában kitér arra, hogy a XIX. század eleje óta a kultúra kifejezést már tágabb értelemben használják a civilizáció egészének szellemi és lelki fejlődésére. Ez például különösen az egyes nemzetállamokban mutatkozik meg. Idővel azonban a kultúrának ezt a humanista értelmezését felváltotta egy átfogóbb koncepció, amely szerint a kultúra nem csak a szellemi törekvéseket, hanem az emberek vagy a társadalom egész életmódját is magában foglalja.

A kultúra olyan más közösségektől világosan megkülönböztethető normatív rendszer, lelki-pszichológiai közösség, melynek tagjai bizonyos közös értékeket, hiedelmeket vallanak, közös előfeltevéseket, és ezen alapuló közös jelentés- és valóságinterpretációkat osztanak, és a közös normarendszer alapján kialakult modellértékű viselkedésmintákat követnek, amelyekhez ragaszkodnak. Ezek a közös kódok, válaszok nem jobbak vagy rosszabbak, mint más közösségek kódjai, válaszai, csak jellegzetesen mások.

A kultúra a tagjaitól független, amelyet a közvetlenül vizsgálható, megragadható, viselkedésben, tárgyasult környezetben megtestesült megkülönböztető közösségi tapasztalatokban érhetünk tetten. (Bakacsi, 2012)

1.2 A kultúra gazdasági hatásai

„Az Európai Unió régióiban és városaiban élő lakosok és látogatók egyaránt nagyra értékelik a kultúrát. A kulturális és kreatív iparágak a regionális gazdasági versenyképesség és vonzerő szempontjából is nélkülözhetetlenek, míg a kulturális örökség alapvető elemét képezi a városok és régiók arculatának és identitásának, és gyakran ez áll a városi turizmus középpontjában.”

(Link: <https://culture.ec.europa.eu/hu/policies/culture-in-cities-and-regions> Letöltés dátuma: 2024.04.01.)

A hagyományos megközelítés szerint – a kultúra költséghatása alapján – a kulturális tevékenységek negatív hatással vannak a gazdaságra. Ez alapvetően a kínálat és a kereslet közötti egyensúlyhiány okozta anomália, ahol a kultúra kínálata meghaladja a keresletet. Ezért a kulturális tevékenységek hiányosnak bizonyultak. Az állami támogatások segítik a piac egyensúlyát. Ez a nézet nem túl népszerű, sok közgazdász állítja, hogy a kultúra sok munkahelyet és jelentős bevételt teremt. Van egy mondás is, hogy a kultúra egy a sok iparág közül, és növekedési hatása semleges. A kulturális gazdaság kiterjeszthető a kreatív iparágakra, amely szélesebb, mint a kulturális szektor. Ha teljes mértékben meg akarjuk érteni a kultúra gazdasági hatását, különbséget kell tennünk a közvetlen, a közvetett és a tovagyrúzó hatások között. (McCarthy et al., 2004)

Látható, hogy a kulturális ipar hozzájárulása a gazdasági növekedéshez közvetett és közvetlen is. Ezt közvetve, többek között szakképzett munkaerő bevonásával lehet elérni. Ezenkívül közvetlenül serkenti a gazdaságot, mivel saját termékeit állítja elő és exportálja, valamint alapanyagokat vásárol. (Scott, 2000)

Gorodnichenko és Roland (2010) azt feltételezik, hogy a kultúra kulcstényező az innovációk ösztönzésében, s ezen keresztül hat a hosszú távú növekedésre.

A kultúra legfőbb hatása közvetlen kereskedelmi értékében mutatkozik meg. Másodlagosan multiplikátor hatása van művészeti kiadásoknak. Harmadszor a művészetek hozzájárulnak az ipari ötletek, innovációk megszületéséhez, illetve negyedik hatásként említhető az életminőséghez, identitáshoz és a sokszínűséghez való hozzájárulása. (Heng et.al., 2003)

Európában a turizmus növekedési ütemét tekintve egy élre törő szektor. Közvetlen gazdasági hatásként számos új munkahely megteremtését említhetjük. A régiók számára a turizmus rendkívül fontos bevételi forrás és a foglalkoztatottság tekintetében is jelentős szerepe van a turizmusnak. (Morvay, 2020)

Egy régió kulturális értékei a regionális tőke elemeként is értelmezhetők, amely a fejlődés forrásaként szolgál. Ez nemcsak a turistáknak, hanem a helyi lakosoknak is élményt jelent, társadalmi, gazdasági és környezeti hatásokkal tarkítva. Gazdasági értéke a teljes hozzáadott értékkel mérhető, így a gazdaságban multiplikátor hatása is van. A turisták látogatása, fogyasztása a térségbe bevételt hoz a külső régiókból. (Mateja et al., 2015)

1.3 Kulturális politika

„A kultúr-politika a közösségi politikának az az ága, mely a művészetekhez és a kultúrához kapcsolódó tevékenységeket irányítja. Olyan folyamatok mozgatója, melyek a kulturális sokszínűség és a kulturális javak mindenki számára történő elérését jogi és intézményi keretek között segítik elő.”. (Tóth, 2013)

Az évszázadok során az egyes bíróságok, egyházak és mecénások határozták meg a kulturális támogatás szükségességét, mértékét és módszereit. A nemzeti kultúrpolitika igénye azonban csak a második világháború után a demokratikus kormányzás programjában szerepelt. Ennek fő oka az új koncepció, amely a társadalmi-kulturális felelősségvállalást a kormányzati programok új elemeként tartalmazza. Ennek az új szemléletnek az elterjedése nemzetközi szinten is megfigyelhető. (Tóth, 2015)

„A kultúrpolitika az állam szintjén jelent elsősorban beavatkozási hajlandóságot, az idők során számos típusa alakult ki a kultúra közösségi támogatásának és koordinálásának, amely országonként még ma is eltérő formákat ölt.” (Morvay, 2020)

1.3.1 Hazánk kultúrpolitikája

Magyarországon 1993-ban született meg a kultúrafinanszírozás új pillére. A törvénnyel létrejött a Nemzeti Kulturális Alap (NKA), amely a hazai kultúrafinanszírozás elengedhetetlen eszközévé vált. A nemzeti és egyetemes értékek megteremtésének és fenntartásának, valamint ezen értékek határon belüli és határon túli terjesztésének támogatására jött létre. A kulturális miniszter felügyelete alatt áll, de a különböző területek képviselői által hozott szuverén döntésekkel, és független az állami költségvetéstől, hiszen nem kap hagyományos értelemben vett állami támogatást, ahogy a bevételei sem. „kulturális hozzájárulásként” ismert. A Szociális Tanács rendszerének működtetése révén a rendelkezésre álló forrásból pályázatokat nyújtanak be, és támogatják az értékesnek ítélt projekteket. (Benedek, 2008)

Az alaptámogatási köre az egyes ágazatok kizárása nélkül kiterjed az alapítványokra, magánszemélyekre és vállalkozásokra, kivéve, ha bizonyos feltételek, illetve kulturális és üzleti érdekek ütközése merül fel. Az alapfilozófiája az esélyteremtést, az értékeket és hagyományok megőrzését, új értékek generálását helyezi előtérbe. A törvény értelmében az NKA jogosult működési, beruházási és programtámogatási, valamint nem építési jellegű projektek értékesítésére. Az alap azonban nem oszthat ki forrásokat újraelosztásra. Fontos megjegyezni, hogy az alap szerepe nem pusztán fenntartás, hanem aktív támogatás a kultúra területén. Az

alap felosztását a miniszter meg az ágazati stratégiai döntései alapján. A miniszternek lehetősége van e jogkört az NKA Bizottság elnökére átruházni. (Benedek, 2008)

A Nemzeti Kulturális Alap mellett elengedhetetlen a Magyar Művészeti Akadémia a magyar kultúra létfontosságú pilléreként való elismerése. Az 1992-ben alakult, eredetileg társadalmi szervezatként felépített intézmény a magyarországi művészeti teljesítmények elismerésének és ünneplésének szentelte magát. Az országos szinten működő Akadémia különféle eszközökkel, így koncertek rendezésével, konferenciák és kiállítások rendezésével, rangos díjak átadásával, művészeti pályázatok lebonyolításával színesíti a magyar művészeti életet. (Morvay, 2020)

A magyar kultúrpolitikához kapcsolódóan a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényt is meg kell említenünk, amely értelmében a helyi önkormányzatok feladatai között találjuk a kulturális szolgáltatás biztosítását, különösen a nyilvános könyvtári ellátást, valamint a filmszínház, előadóművészeti szervezetek támogatását, a kulturális örökség helyi védelmét, a helyi közművelődési tevékenység támogatását is. Illetőleg a megyei jogú városoknak a törvény értelmében számolniuk kell olyan feladatok teljesítésével, mint a művészeti oktatás, a könyvtári és a levéltári szolgáltatás, esetenként a színház, a szabadtéri játékok, szimfonikus zenekar fenntartása, közművelődési intézmény, ifjúsági- és gyermekház működtetése. (2011. évi CLXXXIX. törvény - Magyarország helyi önkormányzatairól)

1.3.2 Az Európai Unió kultúrpolitikája

Közösségi szinten a kultúrpolitika a Maastrichti Szerződéssel jelent meg. Azzal az ötlettel és céllal hozták létre, hogy a jelenlegi gazdasági és kereskedelmi integrációt kibővítsék, és az európai egységet hangsúlyosabbá tegyék a polgárok számára. Nem véletlen az sem, hogy a közösségi célok között szerepel a tagországok kultúráinak felvirágoztatásának közösségi felelősségként való értelmezése is.

Az Európai Unió tagállamok továbbra is megőrzik szuverén függetlenségüket a kultúra területén, és elvárják az Uniótól, hogy javasoljon számukra közösségi programokat és kezdeményezéseket. Ilyen kezdeményezések közé tartozik például a kulturális együttműködés fejlesztése, a kulturális hálózatok és partnerségek létrehozása, valamint különböző projektek kezdeményezése.

Az első körben kitűzött célok a NUTS2 szintű területekhez kapcsolódnak, és a kulturális intézmények és a kulturális turizmus infrastruktúrájának kiépítését vagy helyreállítását

célozzák meg. E célok között említhető az ágazati munkahelyteremtés, a városfejlesztés keretében a kulturális örökség védelme és fejlesztése.

A közösségi kezdeményezések helyi vagy regionális célokat szolgálnak, helyi, illetve regionális kezdeményezésekre építve. Fő feladata az innovatív megközelítések és a régiók közötti együttműködés elősegítése. Erre a támogatásra csak helyi vagy regionális önkormányzatok pályázhatnak, a kulturális szektor pedig csak velük partnerségben juthat forrásokhoz.

1.3.3 EKF kezdeményezés múltja, kibontakozása

Az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) cím az EU egyik kiemelkedő kulturális témájú projektje. Az EKF minősítés egy városnak az Európai Unió által egy évre odaítélt cím, amelynek tartalma a város kulturális életének és fejlődésének bemutatása. Az Európa Kulturális Fővárosa sorozat egy éven át lehetőséget biztosít az európai városoknak, hogy kulturális projekteket mutassanak be, kiemelve az európai kultúra gazdagságát, sokszínűségét és közös vonásait. (Csekő et.al., 2004)

Az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezés alapötlete 1983-ban született, amikor a görög kulturális miniszter és Melina Mercouri volt színésznő a kulturális miniszterek athéni találkozóján ismertette az ötletét, hogy ne csak a gazdasági szektor kapjon az uniós fejlesztési tervekben figyelmet, hanem a művészetnek és a kultúrának az Európai Közösség támogatási politikáiban is egyenrangú területté kell válnia. Hiszen az európai egységhez vezető utat egymás kultúrájának kölcsönös megértése jelenti, és ezen a projekten keresztül felismerhetjük, milyen gazdagok és sokszínűek Európa kultúrái. A program lényege, hogy évente legfeljebb három várost neveznek ki Európa Kulturális Fővárosának, lehetővé téve ezeknek a városoknak saját kulturális értékeik népszerűsítését. 1985-ben az Európai Unió Tanácsa elindította a projektet, először Athénban, majd több mint 60 városban több mint három évtizeden keresztül. (European Communities, 2009)

Az évek során a projektnek otthont adó városok számos különböző elképzeléssel és céllal álltak elő. A városi versenyben mindig vannak olyan visszatérő mozzanatok, fejlesztési tényezők, mint a fizikai infrastruktúra fejlesztése és a városi revitalizáció, a kulturális élet javulása, a foglalkoztatási szegénység enyhítése, a turizmus erősödése. Az évek során világossá vált, hogy az Európa Kulturális Fővárosává válás értékes marketinglehetőséget jelent a város imázsának javítására. Lehetőséget ad a párbeszéd erősítésére a különböző hatóságok, szereplők és városi lakosság között a közös célok elérése érdekében.

1.4 Kultúra és a gazdasági fejlesztések kapcsolata

Valójában a központi hely elméleti koncepciója alapján az önkormányzatok tudatosan alakíthatják a város vonzerejét, megszerezhetik a központi státuszt, felismerhetik saját előnyeiket, regionális sajátosságait, és a kultúrát is eszközként használhatják.

A kultúra beépülhet a gazdaságba, befolyásolhatja az épített környezetet, kreatív és lenyűgöző városimázst alakíthat ki, kulturális tevékenységekkel kulturális központtá teheti a várost. Természetesen ebben a stratégiában kulcsfontosságú a helyi kulturális ágazatok támogatása, aminek haszna lehet munkahelyteremtés, adóbevétel és turizmus. A kulturális sokszínűség és az egész éves kulturális programok presztízst teremthetnek, és átformálhatják az ipari, szürke városi tájat. Az egyik eszköz lehet az üresen álló, leromlott állapotú ingatlanok műhelyekké, műtermekké alakítása és alacsony áron történő bérbeadása. (Wessely, 2005)

A helyi elitek a kultúrát eszközként használják fel a városrehabilitáció, újra feltalálás, szerkezetátalakítás és megújulás folyamataiban. A kultúra kiváló eszköz a város egyediségének felfedezésére, feltárására és a szélesebb társadalom számára történő közvetítésre, amely sajátos karaktert ad a városoknak, elkerüli a rendszerezést és szabványosítás veszélyeit, és segíti a városokat a globális versenyben való kiemelkedésében. (Morvay, 2020)

1.4.1 A kulturális és kreatív gazdaság

A megújult gazdaságban már a kreativitás az egyik legfontosabb pillér, azonban ami kiemelendő, hogy a művészet és a kultúra új gazdasági potenciált jelent. A kreatív gazdaság fogalma nem pontosan definiálható, mivel a kreativitás önmagában is nehezen megragadható, illetve a kreativitás az emberi tevékenység minden területén fellelhető. Ebből kifolyólag megkülönböztethetünk kulturális, tudományos, technológiai és gazdasági kreativitást. Illetőleg, ha az egyén szintjén vizsgálódunk, akkor létezik emocionális, kognitív, szándékos és spontán kreativitás. (Hojnik–Rebernik, 2014)

Az Európai Bizottság (2010) is megadta a maga definícióját zöld könyvében, amely szerint a kreatív gazdaság olyan iparágakat tömörít, amelyek esetén az input a kultúra, és van kulturális dimenziója, mindazonáltal az output funkcionális, mint például építészet, dizájn, grafikai tervezés, divattervezés vagy reklám. A kulturális ipar fogalma is helyet kap a kreatív gazdaság mellett, amikor is azon iparágak termékeinek és szolgáltatásainak gyártását, „forgalmazását” vesszük, amelyeknek sajátos jellegük van, időben egybeesik a termelés és a fogyasztás, a kulturális kifejezés megtestesítésével és továbbításának szándékával jön létre, függetlenül a

kereskedelmi értékétől. Ilyenek az előadóművészetek, a vizuális művészetek, a kulturális örökség, a film, a könyv és a média.

„A kulturális és kreatív ágazatokat integrálni kell a regionális és helyi fejlesztési stratégiákba annak érdekében, hogy előmozdítsák a hagyományos kulturális értékeket és a kulturális örökséget, ösztönözzék a kreatív vállalkozások fejlődését, támogassák az infrastruktúrába és a humán tőkébe történő beruházásokat, valamint tovább gyűrűző hatást gyakoroljanak a tágabb helyi gazdaságra.”(Link: <https://culture.ec.europa.eu/hu/policies/culture-in-cities-and-regions> Letöltés dátuma: 2024.04.01.)

Csatári és szerzőtársai (2007) már az ún. kultúragazdaságot definiálja, és annak négy lehetséges megjelenési formáját mutatja be: – adott helyhez, térséghez kötődő kulturális erőforrások közvetlen beépítése valamilyen termékbe vagy szolgáltatásba, tulajdonképpen a térség marketingjébe;– külső kulturális elemek bevitelével sajátos térségi identitás beépítése a térségen kívülieknek eladandó térségi termékekbe; – a kultúrahordozó termékek térségen belülieknek való eladása, a helyi piacokat bővítő és egyben a belső térségi identitást tovább erősítő kezdeményezések; – a helyi kultúra hasznosítása innovatív, domináns fejlesztési gyakorlatoktól különböző helyi fejlesztési utak kidolgozásában.

Ez nemcsak társadalmi törekvés, hanem közösségfejlesztési célkitűzés is, és egyben gazdasági is. A XXI. század gazdaságában a kulturális iparág – a jelentések, jelek, jelképek, képek, hangok készítésével foglalkozó vállalkozások – és az a humán infrastruktúra, amely gyártóként és felhasználóként is eltartja azt, kiemelkedő fontosságú.

A kultúra alapú várostervezés és fejlesztés, posztindusztriális vagyontermelési lehetőség. Ebben az esetben a városi és közösségi kulturális fejlesztés – a kulturális erőforrásokkal kapcsolatos célkitűzések, és azok tervezése és menedzselése – nagyon különleges szerepet játszik. A kulturális fejlesztés és tervezés, messze túlmutatva az (általában a művészettel azonosított) városi kultúra fontossága felé gyakorolt formális gesztuson, különösen sürgető szerepet játszik a városok emberi kapcsolatainak szervezésében – a „puha” infrastruktúrában, azaz a kreatív infrastruktúrában –, amely olyan fontos lesz a városok és közösségek pozicionálásában, a tudásgazdaság újraszervezett társadalmi-gazdasági kapcsolataiban, amelyben az egyik legfontosabb tulajdonforma a szellemi tulajdon lesz. (Fábián, 2009)

Morvay (2020) szerint a kultúra és a tér tehát kölcsönös egymásra hatásukkal formálják a városokat. Az interdependencia révén a kultúra megtermékenyíti a városi tereket, a kultúra és a város összefonódik. Ebből az összefonódásból, egymásra hatásból aztán a városok megújulnak, új színezetet, új arculatot vesznek fel, mely jótékony folyamat hozadékaként megszületnek a kreatív városok.

1.5 Kreatív városok – kreatív városok politikája

A kreativitás, valamint a nyitottság és az együttműködési készségek egyre gyakoribbak mindenféle kormányzásban, beleértve a városvezetést is. Általános tendencia, hogy a "puha" tulajdonságok, mint a nyitottság, az elfogadás, az tolerancia, a hosszú távú gondolkodási képesség, az együttműködési és kapcsolatépítési képességek, valamint az egyéni értékek kezdik felváltani a "kemény" tulajdonságokat. (Miszlivetz-Márkus, 2013)

A kultúra és a kreativitás, mint potenciális erőforrások kiaknázása aztán városi kontextusba kerül, a sikeres és versenyképes városok és régiók meghatározó forrásává. Számos kreatív város modell született, de a legdominánsabb Richard Florida modellje, mely alapvetően befolyásolja a kortárs kulturális politikákat. A floridai modell egy város és régió-fejlesztési koncepció, mely a munka, hely és kreativitás fogalmai köré épül, hangsúlyozza a kulturális szolgáltatások és kreatív szakemberek hozzájárulását a városi és régiós identitáshoz, élıhetőséghez, valamint a kreativitás szükségességét a sikeres és globálisan is versenyképes posztipari városok és régiók számára.

A gazdasági szegmensek kibővülése mellett a kormányzatok politikájában is átalakulás következett be az elmúlt évtizedekben, ugyanis a passzív végrehajtó állami politika helyett aktív közszolgáltató, a helyi fejlődést elősegítő politika kezdett érvényesülni. Sok szereplős városfejlesztést célzó együttműködések bontakoznak ki, melyek céljai között a városi gazdaság megújítása is szerepelt. (Fekete, 2019) Az ún. kreatív városok fejlődése ebben a folyamatban egy olyan stratégia részévé vált, amellyel képesek voltak befektetőket és magasan kvalifikált szakembereket a városokba vonzani; ők azok, akiket kreatív osztálynak hív. (Florida, 2002) Ez a stratégia az ún. dzsentifikációnak kedvező elitista politika végrehajtását tartalmazta. Ebben a stratégiában elindult a városok revitalizációja, méghozzá építészeti projektek és kulturális intézmények széles bázisán. (Bianchini, 1993) Látványos események kezdték gazdagítani a városok kulturális életét, illetve elindult a kreatív és kulturális ipari klaszterek kiépülése. A folyamat magával hozta a modern infrastruktúra megteremtését. A dinamikus helyi miliő elősegítette a széleskörű szórakozási lehetőségek és az éjszakai élet kibontakozását. (Ulldemolins, 2014)

Kelet-Közép-Európában is egyre erősebbek a kreatív városi törekvések, a kultúraalapú városfejlesztés új trendjei bontakoznak ki. Ugyanakkor szűkebb területi dimenzióban, hazánkban is előtérbe kerül a kreatív város, mint város fejlődési irány. Mi sem bizonyítja ezt

jobban, mint a 2023. évi EKF-cím elnyerésére beadott pályázatok sora, melyből a 3 legesélyesebb pályázattal a korábban említett Debrecen, Győr és Veszprém büszkélkedhetett.

1.5.1 Kreatív várospolitiká

A kreatív városok politikájának három változata – a kreatív város stratégia, a kreatív iparágak és a kreatív osztály – jelent meg közvetlenül és közvetve az 1980-as évek városi kultúrpolitikájából.

1. táblázat Kreatív várospolitiká

Megvalósítás módja	Célok	Megközelítés	Elsődleges szereplők
<i>Kreatív városépítési stratégia</i>	Magasan képzett munkaerő és befektetések vonzása Gazdasági növekedés Az állami részvétel	Életminőségi szolgáltatások az újjáépítéshez Ügynökségek közötti együttműködés Köz-magán partnerségek	Önkormányzati szervek Változatos városi érdekcsoportok
<i>Kreatív iparágak</i>	Magasan képzett munkaerő és befektetések vonzása Gazdasági növekedés	A K+F, a szellemi tulajdon fejlesztésének előmozdítása	Állami és önkormányzati vállalkozók IKT-, szórakoztató- és médiaipar
<i>Kreatív osztály</i>	Magasan képzett munkaerő és befektetések vonzása Gazdasági növekedés	Életminőségi szolgáltatások Városi márkaépítés és fogyasztás	Önkormányzati szervek Változatos városi érdekcsoportok

Forrás: saját szerkesztés (Grodach et.al., 2017) alapján

Landry (2008) hangsúlyozta azt, hogy az önkormányzati bürokráciáknak egy együttműködőbb, nyitottabb és kísérletezőbb kultúrát kell elfogadniuk. Ez annak felismerése, hogy a kulturális ügyeknek, a közösség- és gazdaságfejlesztési hivataloknak és a tervezési osztályoknak együtt kell működniük a városi újjáépítési megoldásoknak az elősegítése érdekében. Ugyanakkor a "kultúrát" a városfejlesztés és -tervezés központi elemeként kell megközelíteni, nem pedig felesleges pluszként. E pozicionálás alapján a stratégia a kulturális tervezés fogalmát a

helyalapú közösségfejlesztésből a kulturális erőforrásokon keresztül megvalósuló városi szerkezetátalakítás eszközévé reformálja át.

Ahogy a kreatív város stratégia újra fogalmazta a kulturális tervezési menetrendet, a kreatív iparágak koncepciója átirányította a kulturális iparágak politikáját. A kreatív iparágak gondolkodása stratégiaileg pozicionálja a kulturális szektorokat az IKT¹ mellett, mint a tudás és innováció által meghatározott kapcsolódó szektorok gyűjteményét. A kreatív iparágak címke e szektorok gazdasági jelentőségét próbálja hangsúlyozni, különösen a szellemi tulajdon területén, nem pedig a kulturális termelés, fogyasztás vagy közösségfejlesztés terén. (Garnham, 2005, Howkins, 2002)

Florida (2000, p. 9.) elkezdte tanulmányozni, hogy a "tudásmunkások" elhelyezkedési döntéseiben milyen szerepet játszanak a kényelmi szempontok, és hogy a "vezető csúcstechnológiai régiók" hogyan alkalmazzák a kényelmi szempontokat gazdaságfejlesztési stratégiáikban. A kreatív osztály koncepciója ebből a munkából született. Florida a kreatív iparágakról szóló vitát a városokra és a képzettségük, speciális tudásuk és mobilitásuk által meghatározott széles körű munkaerő preferenciáira összpontosította. Ide tartoznak az IKT-szakmában dolgozók, de a művészek, a tervezők és a médiamunkások is. A kreatív iparágak megcélzása és fejlesztése helyett a politika a kreatív osztály vonzása érdekében az életminőséget és a fogyasztási lehetőségeket helyezi előtérbe. A kreatív iparágak politikájához hasonlóan a kreatív osztály koncepciója is megadta a kultúrpolitikai döntéshozóknak és a művészetek szószólóinak a kívánt megbecsülést, de nem minden áron.

¹ Információ- és kommunikációtechnológia

2 KUTATÁSI TERV

A témához kapcsolódó fogalmak, illetve elméleti hátterek ismertetése után a kutatási tervem meghatározása következik, melyben a kutatás indokoltságát, annak főbb céljait, és kérdéseit összegzem.

2.1 Kutatás indokoltsága, főbb célja

Dolgozatom fő célja az, hogy megvizsgáljam azt, hogy a kultúra, mint a kreatív gazdaságfejlesztés eszköze milyen hatással van hazánk térségeinek fejlődésében. A globális válság leértékelte a hagyományos befektetési és vidékfejlesztési stratégiákat, miközben a kreativitás, a tudástermelés és a társadalmi-gazdasági kohézió együttese a fenntarthatóság feltételrendszereként felértékelődött. Ennek megfelelően a kutatók, a vidékfejlesztők és a nemzetközi vállalatok egy részének figyelme az elmúlt évtizedben fokozódó mértékben fordult a kreatív városok és a regionális gazdaságot képező környezetük kínálta innovációs projektek és a még kihasználatlan vagy feltáratlan lehetőségek irányába. A technológiára és kultúrára szakosodott klaszterek alkotják a kreatív város gazdasági alapját. Ezeken a klasztereken belül a magasan képzett és sokszínű munkaerőt szerez szakértelmet és sokféle képességgel rendelkezik. Egy régió versenyképességét a globalizált társadalomban nagymértékben befolyásolja a helyi és regionális hálózatok azon képessége, hogy innovációs és termelési céllal kapcsolatos létesítsenek globális hálózatokkal.

A Pajta program és a Veszprém-Balaton 2023 programsorozat jelentős hatással volt a térség kulturális és közösségi életére, elősegítve a helyi lakosság aktív részvételét és a különböző generációk közötti kapcsolatok erősítését. A kreatív városok kialakításának kiemelkedően jó példája lehet a Pajta Program. Sokakban felmerül a kérdés, hogy mi is az a Pajta Program? A Pajta Program egy olyan kezdeményezés, amely a kulturális tényezők kiaknázására összpontosítva, új lehetőségeket teremt a gazdasági fejlődés, valamint a hosszú távú fenntarthatóság szempontjából.

Azonban a legfontosabb lehet annak a tisztázása, hogy az EKF projekt beindítja-e azokat a fejlődési folyamatokat, amelyek a városok olyan irányú fejlődését generálják, aminek következtében kulturálisan pezsgő, kreatív tevékenységeket magában hordozó kreatív városokká válhatnak ezek a területi entitások.

A magyar kistépülési vidékfejlesztési projektek és beavatkozások nem minden esetben érik el a kívánt hatást. A programok kétségtelen gazdasági és társadalmi előnyei nem elegendőek

ahhoz, hogy felzárkóztató hatásuk hosszabb távon is érvényesüljön. A kötelező fenntartási időn túl a legtöbb projektről nem is állnak rendelkezésre a hiteles értékeléshez szükséges információk. A beavatkozások gyengeségei leginkább az együttműködés, a gazdasági és társadalmi innováció, valamint a területi kiegyenlítő hatás területén mutatkoznak meg. Ezért is véltem fontosnak megvizsgálni a Pajta Program hatását, és eredményeit.

2.2 Kutatás kérdések

2. táblázat Kutatási kérdések és hipotézisek

Kutatási kérdés	Hipotézis
<i>K1: A Pajta Program által nyújtott pályázati támogatásoknak köszönhetően a térségeknek sikerült megteremteniük a hosszú távú pénzügyi fenntarthatóságot? Vagy szükséges a jövőben további pályázati források bevonása?</i>	H1: A tőkebevonzás szükségességének a gondolata jelentősen meghatározza a mai helyi gazdaság fejlesztési folyamatokat. A legtöbb térség a tőkén kívül, külső tudást, befektetőket akar bevonítani és a turisztikai kapacitását akarja bővíteni annak érdekében, hogy az emberek ott költsék el a jövedelmüket, és ezáltal multiplikátor hatásokat generáljanak.
<i>K2: Mennyire volt sikeres a helyi közösségek integrálása a térségfejlesztésbe a Pajta Program révén?</i>	H2: A helyi érintettek bevonására irányuló kísérletek érdektelenségbe fulladnak, meddő vitákat szülhetnek, vagy szakmailag vállalhatatlan eredményekhez vezetnek. Ráadásul a lakosság sok esetben még akkor sem mozgósítható, amikor egy-egy fejlesztési projekt akár közvetlen hatással van rájuk.
<i>K3: A Pajta Programban résztvevő települések mennyire működtek együtt a megvalósítási szakaszban? Milyen információkat, tudást osztottak meg egymással?</i>	H3: A települések közötti együttműködés szintje gyenge. A gyenge kooperáció oka a versenyhelyzet, az együttműködés kultúrájának hiánya, szervezeti képességek és készségek elégtelensége, a területi tervezés partnerségi jellegének hiányosságai vagy az integráció gyengesége. A településközi együttműködés hiányzik a települések közötti kooperációban (például funkciómegosztásban, klaszterjellegű együttműködésben) és hiányzik helyi, és térségi szinten egyaránt.

Forrás: saját szerkesztés

A témával kapcsolatos kutatási kérdéseim a következők:

K1: A Pajta Program által nyújtott pályázati támogatásoknak köszönhetően a térségeknek sikerült megteremteniük a hosszú távú pénzügyi fenntarthatóságot? Vagy szükséges a jövőben további pályázati források bevonása?

- Az első kutatási kérdésem alapján arra próbálok választ keresni, hogy a Pajta Programban résztvevő elnyert pályázati támogatásokkal a települések képesek-e a jelenlegi szinten fenntartani a megvalósult projektek színvonalát, vagy számolni kell visszaeséssel. Ezáltal a hosszú távú fenntarthatóság érdekében további pályázati források bevonására lesz szükség a településeknek. Ennek vizsgálatát azért tartom fontosnak, mert a programban résztvevő települések jelentősen eltérő infrastrukturális háttérrel rendelkeznek, így más-más hatást értek el a megvalósult projektekkel.

K2: Mennyire volt sikeres a helyi közösségek integrálása a térségfejlesztésbe a Pajta Program révén?

- A második kutatási kérdésemben azt vizsgálom, hogy a helyi közösségek mennyire vonódtak bele a projektek megvalósításába, valamint aktívan részt vettek-e a megvalósult programokon. Ez azért is fontos, hogy egy egységes identitás tudat alakulhasson ki a térségen élők, valamint a látogatók között.

K3: A Pajta Programban résztvevő települések mennyire működtek együtt a megvalósítási szakaszban? Milyen információkat, tudást osztottak meg egymással?

- Harmadik kutatási kérdésem abból adódik, hogy a Pajta Programban résztvevő nyertes települések hasonló programterveket valósítottak meg, csak eltérő koncepciókat vettek első helyre. Azt vizsgálom meg, hogy a jó gyakorlatok, és a tudásmegosztás gördülékenyebbé tudta-e tenni a programok megvalósítását, kommunikálását.

2.3 Hipotézisek

A kutatási kérdéseimhez kapcsolódóan olyan hipotéziseket fogalmaztam meg, melyek relevánsak az adott témát illetően.

H1: A tőkebevonzás szükségességének a gondolata jelentősen meghatározza a mai helyi gazdaság fejlesztési folyamatokat. A legtöbb térség a tőkén kívül, külső tudást, befektetőket akar bevonítani és a turisztikai kapacitását akarja bővíteni annak érdekében, hogy az emberek ott költsék el a jövedelmüket, és ezáltal multiplikátor hatásokat generáljanak.

- Feltételezésem az, hogy a különböző programok megszervezése a települések számára nagy kihívást jelent több szempontból is, ezek közül kiemelkedik a programok fenntarthatósága. Ha a megvalósult programokat települések hosszú távon fent akarják tartani akkor szükséges lesz számukra további pályázati források bevonása.

H2: A helyi érintettek bevonására irányuló kísérletek érdektelenségbe fulladnak, meddő vitákat szülhetnek, vagy szakmailag vállalhatatlan eredményekhez vezetnek. Ráadásul a lakosság sok esetben még akkor sem mozgósítható, amikor egy-egy fejlesztési projekt akár közvetlen hatással van rájuk.

- Az második kutatási hipotézisem azt feltételezi, hogy a humán erőforrás nagymértékben meghatározza egy régió életét, nemcsak lakosság száma és aránya, hanem tevékenysége, kulturális identitása, készsége, szakértelme és tenni akarása, valamint az összetartozás érzése is meghatároz egy közösséget.

H3: A települések közötti együttműködés szintje gyenge. A gyenge kooperáció oka a versenyhelyzet, az együttműködés kultúrájának hiánya, szervezeti képességek és készségek elégtelensége, a területi tervezés partnerségi jellegének hiányosságai vagy az integráció gyengesége. A településközi együttműködés hiányzik a települések közötti kooperációban (például funkciómegosztásban) és helyi, illetve térségi szinten egyaránt.

- A harmadik hipotézisem során azt feltételezem, hogy a Pajta Program megvalósítási szakaszában a települések nem kommunikáltak egymással, mindenki a saját rendezvényeire helyezte a fókuszot, így nem alakult ki a tudásmegosztás csatornája.

2.4 Kutatás módszertana

Kutatásomban azon településekre helyeztem a fókuszot, ahol a Pajta Program, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa pályázat keretében megvalósulhatott, és elnyerte a támogatást.

A tanulmány a VEB2023 és a Pannon Egyetem együttműködése keretében végzett primer kutatáson alapul. A vizsgálat során 2024 január és március között személyes megkeresésen alapuló kvalitatív interjúk felmérést végeztünk, azzal a céllal, hogy megkérdezzük a 2023-as évben Pajta Programban résztvevő balatoni településeket, akik a pályázat operatív megvalósítói voltak. A kutatás során megvalósult mintavétel hibrid formában került lebonyolításra a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karának tudományos munkatársai és személyem segítségével.

2. ábra Google Térkép a Pajta Program résztvevőiről

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás során szűrőfeltétel volt, hogy azokat a desztinációkat és program képviselőket kerestük fel, akik operatíván részt vettek a pályázat kivitelezésében a 2023-as évre vonatkozóan, azonban a kutatás nem terjedt ki más települések vezetőire.

Az interjúk során egy előre elkészített guide segítette a munkát. Az előre definiált kérdések meghatározott kérdés blokkokat építettek fel. Mindez annak érdekében történt, hogy a kutatás bepillantást nyújtson a résztvevők Pajta pályázat iránti motivációjába, a megelőző 2022-es év elvégzett tevékenységeibe, a pályázattal kapcsolatos operatív kivitelezési feladatokba, nehézségekbe, a pályázathoz kapcsolódó tapasztalatokba, az ez által szerzett előnyökbe, a 2024-es évre vonatkozó tervekbe, valamint a pályázat lezárultát követő finansiális lehetőségekbe.

A kreatív városok kiterjedt hálózatépítésükről ismertek, ahol az információcsere kulcsfontosságú a klaszterek kialakulásában. Minden szinten van egy külön jellemzője a kapcsolatok és az átláthatóság előmozdításának. Ennek érdekében pedig a vizsgált településeket klaszterekre bontva fogom a dolgozatban megvizsgálni.

A mintavétel hibrid formában valósult meg. A megvalósult 18 kvalitatív strukturált interjú során, arra kerestem a választ, hogyan lehet a helyi közösségek kreativitását bevonni a gazdasági folyamatokba.

3 STRUKTURÁLT INTERJÚK KIÉRTÉKELÉSE, EREDMÉNYEK

A vizsgált térségekben a programtervek koncepciói eltérő megközelítések mentén alakultak ki, azonban gyakran tapasztalható volt az, hogy ezek a tervek rendkívül szoros kapcsolatban állnak egymással.

A koncepciók alapjai a következők:

- Helyi hagyományok megőrzése legtöbb település esetében egy igen fontos szempont. Az ünnepek és hozzájuk tartozó szokások minden település számára fontos események. Ezen kívül viszont rengeteg csak az adott településre jellemző hagyományok és értékek megőrzése is nagyon fontos szempont, mint például népi szokások, bakonyi hagyományok, nemzetiségi szokások.
- Programsorozatok létrehozását a legtöbb település szintén fontosnak tartja, mivel nagyon gyakran leginkább csak szezonális jelleggel vannak jelen a település életében rendezvények, azonban egy programsorozattal kívánják egész évre kiterjeszteni a rendezvényeket.
- Aktív részvételt igénylő programokra egyre nagyobb igény van ezek közül is a workshopokra van legtöbb településen igény, azonban néptánc, kóris, színjátszás, baba-mama és játszóházi programok is igen népszerűek.
- A helyi közösségek fejlesztésére a lakosok egymástól való elidegenedése miatt van szükség. Azonban az újonnan beköltözött lakosok integrálása is jelentős tényező. De a fiatalok helyben tartása is fontos szempont.
- A kulturális programok legtöbb település életében kis mértékben vannak jelen, ezért a települések fontosnak tartják fejlesztésüket. Legtöbb esetben a közösség igényei mérvadóak a programok tervezéskor. A programok között szerepelnek néphagyományokkal kapcsolatos benchmark napok, koncertek, művészeti kiállítások, színházi előadások.
- Egyéb programok között szerepelnek gasztroprogramok, új közösségi tér kialakítása, fesztiválok, online közösségi iroda és programszervezés.

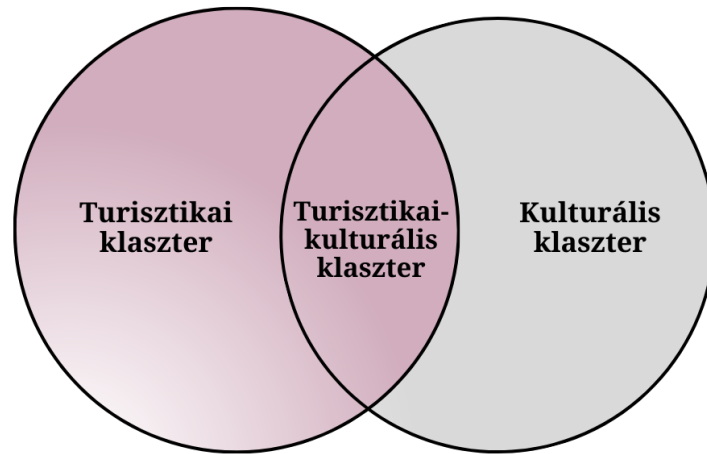
3. táblázat Pajta Program nyertes pályázatainak koncepció településekre bontva

Helyi hagyományok	Programsorozat	Aktív részvételt igénylő programok	Helyi közösség fejlesztése	Kulturális programok	Egyéb
Alsópáhok	Balatoncsicsó	Felsőörs	Balatonfüzfő	Balatoncsicsó	Alsópáhok
Balatoncsicsó	Balatonhenye	Kapolcs	Felsőörs	Balatonudvari	Káptalantóti
Litér	Dörgicse	Litér	Kapolcs	Dörgicse	Somogyszentpál
Lókút	Vászoly	Nagyvázsony	Litér	Felsőörs	
Márkó	Kapolcs	Somogyszentpál	Lókút	Kapolcs	
Taliándörög	Balatonudvari	Tés	Márkó	Nagyvázsony	
Vászoly	Káptalantóti	Vászoly	Nagyesztergár	Somogyszentpál	
		Balatonfüzfő	Taliándörög		
		Nagyesztergár	Vászoly		
			Tés		

Forrás: saját szerkesztés

3.1 Fő eredmény

Az interjúk elemzése során a települések között az alapkoncepciókon felül kapcsolatot véltem felfedezni. A településeknek eltérő mozgatórugóik vannak. Három fő mozgatórugóról nyilatkoztak, melyek a kultúra fókusz, turizmus fókusz, illetve az előbbiek kombinációja kulturális-turisztikai. A koncepciók alapjai, illetve a három fő mozgatórugó segítségével három klaszterbe soroltam az egyes településeket, melyet az alábbi ábra jól szemléltet.

3. ábra Klaszter felbontás

Forrás: saját szerkesztés

A kulturális klaszterbe sorolt települések úgy nyilatkoztak, hogy:

- „Nekünk egyfajta cél volt az, hogy felkerüljünk a térképre.”
- „Először is a saját falunkat céloztuk meg, aztán a szűkebb környezetünket, helyi erőforrásokra támaszkodtunk, mert az volt a lényege pontosan a programunknak, hogy közösséget építsünk.”

A kulturális klaszter jellemzői a fenti alapkoncepciók alapján: helyi hagyományok, helyi közösségi fejlesztés, aktív részvételt igénylő programok voltak, ezeket szerették volna megvalósítani, melyet sikeresen meg is léptek.

A turisztikai klaszterbe sorolt települések úgy nyilatkoztak, hogy:

- „Balatoni, kiemelt üdülőkörzet vagyunk.”
- „Nagyon szerencsésnek mondhatjuk magunkat. A turizmusból, az itt megszálló vendégek számában, szerintem mérhető volt a program hatása.”

Turisztikai klaszter jellemzői a fenti alapkoncepciók alapján: programsorozatok, kulturális programok, egyéb programok voltak.

A kulturális-turisztikai klaszterbe sorolt települések úgy nyilatkoztak, hogy:

- „Turizmus szempontjából is, de úgy gondolom, hogy a kulturális élet is elég erős itt, nálunk.”
- „Szeretnénk egy kulturális turisztikai régió része maradni.”

- „Tehát ugye tavaly nyáron is 2200 programja volt a Művészetek Völgye Fesztiválnak. Mindez még jobban növelte a Pajta Program kulturális imázsát.”

Kulturális-turisztikai klaszter jellemzői a fentiek kombinációja: helyi hagyományok, helyi közösségi fejlesztés, aktív részvételt igénylő programok, programsorozatok, kulturális programok, egyéb programok.

4. táblázat Vizsgált 18 település klaszterekbe sorolva

Kulturális klaszter	Kulturális-turisztikai klaszter	Turisztikai klaszter
➤ Balatonfüzfő ➤ Litér ➤ Lókút ➤ Márkó ➤ Nagyesztergár ➤ Taliándörögd ➤ Tés	➤ Balatoncsicsó ➤ Felsőörs ➤ Kapolcs ➤ Nagyvázsony ➤ Vászoly	➤ Alsópáhok ➤ Balatonhenye ➤ Balatonudvari ➤ Dörgicse ➤ Káptalantóti ➤ Somogyszentpál

Forrás: saját szerkesztés

3.2 Első hipotézis vizsgálata és elemzése

A pályázat elkészítése során elsősorban a város belső célcsoportjai (helyi lakosok és szervezetek) felé irányuló tevékenységekkel találkozhatunk, mivel ebben a fázisban a helyi közösségeknek kell 'eladni a várost', őket kell meggyőzni arról, hogy európai szintű értékek vannak (és alakíthatók ki) a városban, melyekre méltán lehetnek büszkéek. A város belső imázsának erősítése azért is fontos, mert egy település 'erejét', hangulatát nagymértékben meghatározzák az ott élő emberek.

A kulturális klaszterbe sorolt települések az egész Pajta programot úgy tervezték meg, hogy ne okozzon mély szakadékot, ha esetleg nem tudják folytatni ugyanolyan intenzitással. Ha nincs megfelelő anyagi támogatás, nem tudnak ilyen magas színvonalú programokat szervezni, mint a Pajta Program által, csak kisebbeket. Az infrastrukturális fejlesztéseket és eszközbeszerzéseket folyamatosan pályázatokból valósítják meg a települések. Szeretnék folytatni ezt a fejlesztési irányvonalat, és továbbra is a pályázatokból működni. Ha sikerül új forrásokat találniuk, akkor nagyjából ugyanezzel az intenzitással tudják folytatni majd a tevékenységünket, ha nem akkor visszaeséssel kell szembenéznük.

A turisztikai klaszterben kiemelték azt, hogy az EKF által nyújtott marketingkommunikációs támogatás nagy segítséget jelentett az arculat kialakításában, ami jelentős költségmegtakarítást eredményezett. Ez hozzájárult fenntartható működésükhöz és fejlődésükhöz. A pályázati források bevonása egy hosszadalmas folyamat. A klaszter települései számos új forrást bevonását betervezte, már előre gondolva a 2024-es költségvetésre. Ezzel a jelenlegi szinten fent tudják majd tartani a programjaik nagy részét. Ellentétben a kulturális klaszter településeivel, mivel az infrastrukturális fejlesztéseket és különböző eszközbeszerzéseket pályázatokból tudják finanszírozni, addig a turisztikai klaszterben a turizmus által sokkal magasabb, és stabilabb infrastrukturális háttérnek örvendenek. Számukra újabb pályázati lehetőségekkel, pedig elindulhat egy újabb kulturális felpozíciós hullám. Náluk is van olyan infrastruktúra, amit bőven lehetne fejleszteni, viszont a klaszter településeinek már többféle ötlete is lenne rá, hogy milyen irányba szeretnék városuk jövőjét lendíteni.

A kulturális-turisztikai klaszterbe besorolt települések azért pályáztak a Pajta programban, mert a pályázati feltételek alapján ez volt számukra a legkézenfekvőbb, és a legelérhetőbb. Úgy érzik, hogy pont annyi szabadságot kaptak, amennyire egy pályázat esetében lehetséges. Bármilyen, pénzügyi forrás legyen az pályázat útján, vagy más módon befektetők által mindenre nyitottak a fejlődés érdekében. Külső tudásmegosztás bevonásával a humán erőforrás

fejlesztést is kitűzték jövőbeni céljaik közé. Képzési programok segítenék előmozdítani az önkéntes humán erőforrás alkalmazását. Évről évre regionális fejlesztési pályázatokkal is szeretnék folyamatosan pályázati forráshoz jutni. Klaszterbe sorolt települések elérték egy olyan látogatottsági szintet, melyet 2024-ben is színvonalasan stabilan fent tudnak majd tartani.

Összeségében elmondható az, hogy változatos és figyelmet felkeltő programok szervezése alacsony költségvetéssel nehezen megvalósítani, mivel a programok a szervezéshez kapcsolódó magas ráfordítást igényelnek (fellépők, helyszínek, felszerelések, egyéb tényezők). Ezért fontos megvizsgálni, hogy a települések a pályázat keretein belüli programokat, milyen módon kívánják a jövőben fenntartani. A pályázó helységek a későbbiekben többféle megoldással tudnák a pályázat programjait fenntartani.

Legtöbb esetben az események megvalósítására rendelkeznek a települések megfelelő helyszínnel és az ezekkel kapcsolatos költségeket a rendezvények során a települések magukra is vállalják, így ez jelentősen csökkenti a ráfordításokat a jövőben megvalósuló programok esetében. A kulturális klaszterbe sorolt településeken működő egyesületek és civil szervezetek képesek lennének a programok fenntartására is, azonban ez a szervezéshez kapcsolódó kisebb költségvetéssel és jelentős egyszerűsítésekkel járna. A plusz források hiánya ily módon eredményezheti az események színvonalának csökkenését.

Fontos eleme a jövőbeli fenntarthatóságnak, hogy a pályázat keretében megvalósuló programok, hagyománnyá váljanak épüljenek be a helyi szokásokba és mindennapokba és ezáltal igényt teremtsen ezeknek a jövőbeli fenntartására és megmaradására. Ehhez kapcsolódóan a jövőben felmerülő igen fontos fenntarthatósági elemként megjelenik az önkéntesség fontossága is, melynek gondolata már a kulturális-turisztikai klaszterbe sorolt települések fejében is megjelent.

Az események anyagi forrásának későbbi biztosítására több modellt is felvázoltak a települések a stabil pénzügyi háttér megteremtéséhez. Ilyen források:

- Helyi vállalkozások és lakosok anyagi támogatásai
- Szponzorációs bevételek
- Egyesületek és civil szervezetek
- Pályázati források

Egyéb speciális programok esetében a rendezvényen való a részvételi díj is bevezetésre kerülhet a későbbiekben. A jövőbeli fenntarthatóság és siker érdekében kulcsfontosságú lesz a

folyamatos, célzott támogatások biztosítása, a közösségek bevonása, valamint a programok és infrastruktúra további fejlesztése.

A fejezetben bemutatott tényezők vizsgálata alapján igazolást nyert az 1. hipotézis, mely szerint a tőkebevonás szükségességének a gondolata jelentősen meghatározza a mai helyi gazdaság fejlesztési folyamatokat. A legtöbb térség a tőkén kívül, külső tudást, befektetőket akar bevonni és a turisztikai kapacitását akarja bővíteni annak érdekében, hogy az emberek ott költsék el a jövedelmüket, és ezáltal multiplikátor hatásokat generáljanak.

3.3 A második hipotézis vizsgálata és elemzése

A helyi gazdaság olyan cselekvések/tevékenységek, személyek, intézmények, anyagok, erőforrások és összehangolt összessége, egy település, kistérség vagy kistérség sajátos adottságai vezérelnék, és belső erői mozgósítással fenntartható módon kiaknázzák ezeket a jellemzőket. Kialakítása tudatos beavatkozás a gazdasági folyamatba a helyi térség fenntartható fejlődése érdekében. A cél a fenntartható helyi gazdaság megteremtése, a működő belső piac biztosítása a helyi vállalkozások számára, valamint megfelelő foglalkoztatási lehetőségek és életszínvonal biztosítása a helyi lakosok számára.

A hatékony és sikeres területfejlesztés elsősorban a helyi szereplők sikeres részvételén múlik. Lehetőség van a térség minden szereplőjének bevonására a helyi gazdaságfejlesztésbe, hiszen részvételükkel az egész folyamat értelmet nyer, és fejlett lokálpatriotizmusukkal növeli a régió vállalkozásainak túlélési esélyeit. A területfejlesztés és a helyi gazdaságfejlesztés folyamatában a leghelyesebb stratégia az egyes területi egységekre vonatkozó beavatkozások leghatékonyabb kombinációjának kialakítása. Ezért a belső erőforrások egyre fontosabbá válnak a fejlesztési folyamatokban.

Ma a magyar gazdaság nehéz helyzetben van, mert a vidék elvesztette az alapvető funkcióját. Gyökereink újrafelfedezése, a hagyományok védelme és ápolása, a termékminőség javítása, a közösség-szervezés és az alulról építkező kezdeményezések könnyen adnak megoldásokat ennek a problémának az orvoslására. Ma „Magyarország” identitása és hagyományai erősen megkoptak, ezért rendkívül fontos szerepet töltenek be az egyéni felelősséget erősítő közösségi szervezetek, kezdeményezések. Ezek nemcsak a hagyományőrzést jelentik, hanem egyben a munkahelyteremtés és a helyi gazdaságfejlesztés eszközei is lehetnek. Regionális a márkaérték fejlesztésével, a regionális identitás és kohézió megerősítésével, a helyi szinten tartás és értékek alapján innováció ösztönzésével jelentős változások érhetők el a helyi gazdaságokban. Mindezekkel betekintést nyerhetünk a sokszínűségébe, és megérthetjük az egyes közösségek értékteremtő képességeinek valódi erejét és forrását.

A települések a programok meghatározása során a célcsoportokat alapvetően két fő szempont alapján határozták meg. Egyik célközönségnek a helyi lakosok számítanak. Azonban a lokális népességen kívül a településekre látogató turisták is fontos célpontok.

A kulturális klaszterbe sorolt települések arról nyilatkoztak, hogy felkeltette mind a helyiek, mind a környező települések érdeklődését. A programok által a lakosság is nyitottabbá vált, valamint a települések maguk is sokkal több programon részt tudtak venni. Ebben a klaszterben

a helyiek voltak a fő célcsoport. A programokon különböző korosztályok találkoztak, ezáltal egyfajta generációk közötti hidat tudtak kialakítani a települések. Ezáltal teljesült is a fő célkitűzésük, hogy mindenkinek jó legyen. A kulturális klaszter településeinél nagyon fontos szempont volt a helyiek bevonása, náluk nagyon aktívak a civil szervezetek is a gazdaságfejlesztési folyamatokban. Más településekhez képest a helyiek teljes mértékben támogatták a programokat, rendezvényeket a részvételükkel. Ezen klaszter tudott a társadalom minden korosztályának olyan szintű programot beilleszteni a települések életébe, mely nagyon egyedülálló és hiánypótló volt.

A turisztikai klaszterbe sorolt települések programjaik megvalósításakor összetett programkínálattal várták legfőképp a turistákat. Akik 2023-ban eljöttek egy hétre, akkor szinte minden napra találtak valahol valami programot, amivel kellemesen eltölthetik a szabadidőt. Ezen településeknek egyfajta sajátosságát meghatározza az, hogy kétfajta társadalom keveredik. Vannak a helyiek, az őslakosok, és vannak még a beköltözők, akár nyaralóként töltik be a funkciót. A Pajta Program pályázásánál figyelembe vették azt, hogy összhangban kell legyen a fent említett két különböző társadalom, még akkor is, ha az igények olykor nem találtak metszéspontot. A turisztikai klaszterhez tartozó települések számára a csendes turizmus jelenti az igazi azonosulási pontot. Ez a turizmusforma nem olyan feltűnő vagy közvetlen, mint amilyen a Balaton partján megtalálható. Inkább egy finomabb, a helyi közösségekkel és a falusi környezettel szorosabb összhangban álló turizmust és programkínálatot jelent. Turizmus tekintetében, a turisztikai klaszterben a megszálló vendégek számában mérhető volt az aktivitás. Ahogy ez a nyári szezonra is jellemző amikor jó idő van, akkor azért kell izgulni, hogy az emberek a kulturális programot választják vagy a pancsolást. Azonban pozitív visszhangja az volt ennek a klaszternek, hogy a látogatók a strandidő ellenére is előrébb helyezték a különböző kulturális programokat. Ez egy hatalmas elismerés hiszen a minőségi programért jobban megmozdulnak és délután mennek inkább strandolni. Tehát mindenre hatalmas igény volt, mindenhol maximálisan nagyon sokan megjelentek. A programok résztvevői örömmel vettek részt a minőségi programokon. Egyrészt a településeket ez örömmel töltötte el, hogy elért másokhoz a program célja, másrészt ez azt is jelzi, hogy nem sok minőségi programmal találkozhatnak manapság az emberek.

A kulturális - turisztikai klaszterbe sorolt települések az interjúk során kiemelték azt, hogy a helyiek mindenre kaphatóak voltak, és mindenhez, mindenben segítettek. A klaszter erőssége az az, hogy vannak már kiépült stabil kulturális hagyományok tehát, azokra, az emberekre, akik régóta már szerepet vállaltak a közösségi életben, azokra most is lehetett jól számítani. De a

turizmus is itt hangsúlyosan működik. A turizmust mindig hirdetik úton-útfélen. EKF-es Pajta Program támogatásával főleg zenei programok, kiállítások, workshopok valósulhattak meg. Az interjúkból kiderült az, hogy a programokra messzebből is eljöttek, meg tudtak szólítani egy 60-70 kilométeres körzetből, messzebből is embereket. A Művészetek Völgye Fesztiválnak a hatására kialakult már egy ismertség a társadalomban, melyhez már kialakult város imázst kötnek. A Pajta Programnak előnye az volt, hogy a helyit erősíti, nekem ez volt a legszimpatikusabb, hogy a helyi értékek vannak előtérbe helyezve.

Összegezve mindenki bizonyos fokig erőn felül, önkéntesen valósította meg a Pajta Programban kitűzött workshopokat, programokat, rendezvényeket. A Pajta program és a Veszprém-Balaton 2023 programsorozat jelentős hatással volt a térség kulturális és közösségi életére, elősegítve a helyi lakosság aktív részvételét és a különböző generációk közötti kapcsolatok erősítését. A kis települések sajátosságainak köszönhetően megjelentek a local hero-k, akik felpörgetik a szürke hétköznapiakat, ők a lelkei a településeknek.

A Pajta Program kezdeményezése a településeken már meglévő kulturális aktivitásokra épült. Különösen vonzó volt a támogatás lehetősége a kisebb falvak számára. A helyi lakosok, önkormányzatok, és civil szervezetek együttműködése biztosította a sikeres megvalósulást. Több esetben a helyi lakosok és az önkéntesek aktív részvételével valósultak meg a rendezvények.

Ezek alapján a 2. hipotézisemet nem sikerült alátámasztani, miszerint a helyi érintettek bevonására irányuló kísérletek érdektelenségbe fulladnak, meddő vitákat szülhetnek, vagy szakmailag vállalhatatlan eredményekhez vezetnek. Ráadásul a lakosság sok esetben még akkor sem mozgósítható, amikor egy-egy fejlesztési projekt akár közvetlen hatással van rájuk.

3.4 A harmadik hipotézis vizsgálata és elemzése

A települések közötti tudásmegosztás kritikus fontosságú szerepet tölt be a modern társadalmak fejlődésében és előrehaladásában. A tudásmegosztás egy olyan folyamat, amely során a települések tapasztalataikat, legjobb gyakorlataikat és innovációs megoldásaikat osztják meg egymással. Amikor egy város sikeresen alkalmaz valamilyen új technológiát vagy módszert, más települések is inspirációt meríthetnek belőle, és ezáltal ösztönözhetik az innovációt saját környezetükben is. Segíti a településeket abban, hogy hatékonyabban és eredményesebben tudjanak megoldani különféle problémákat. Legyen szó környezetvédelmi, gazdasági vagy társadalmi kihívásokról, a tapasztalatok és ismeretek megosztása lehetővé teszi más települések számára is, hogy megismerjék és adaptálják az adott helyzetben már sikeresnek bizonyult megoldásokat. A közös gondolkodás, a tudásmegosztás, az erőforrások gazdaságos felhasználása mind elősegítik egy település fejlődését.

A kulturális klaszterbe sorolt településeknek az elsődleges célja a térképre való felkerülés volt. A Pajta Programos helyszínekkel nem igen volt szoros kapcsolatuk, csak a környező településeket ismerték. Az elemzés során kiemelték azt, hogy Pajta Program által elért eredményeknek majd csak 2024-ben, illetve 2025-ben lesz mérhető a hatása. Hiányolták, hogy nem tudtak találkozni más településekkel, olykor az utazási távolságok is megnehezítették ezt. A jövőre nézve kiemelték azt, hogy jó lenne egy olyan alkalom, amikor a nyertes településeknek lenne lehetősége megosztani egymással a megszerzett tudást és tapasztalatot. Ebbe a klaszterbe sorolt települések több szakmai tanácsadást igényelnek a pályázatok megvalósítási időszakában.

Az interjúk elemzése során a *turisztikai klaszterbe* sorolt települések egymással a megvalósítási időszakban nem kommunikáltak. Megemlítettek olyan területeket, amelyeket szeretnének a jövőben fejleszteni. Ilyen például a menedzsment, pénzügy, megbízási szerződésekhez kapcsolódó tudásnak a megszerzése. Ez azért is fontos, mivel ezen kisebb települések esetében nem feltétlen áll rendelkezésre az adott szaktudással rendelkező humán erőforrás, és a klaszterbe tartozó települések versenyhelyzetbe kerülnek az erőforrások megszerzése révén. A turisztikai klaszter keretében a Pajta Program révén a települések megerősítést kaptak arra vonatkozóan, hogy szükséges túllépniük azon a hozzáálláson, mely az egyéni, helyi vagy kistérségi szempontokat részesíti előnyben. A hangsúly arra helyeződik, hogy a nagyobb régióbeli gondolkodás révén jobban tudják bemutatni magukat, beleértve a különféle sokszínűségeket is; legyen szó kis településekről vagy nagyobb városokról egyaránt. Ebben

még van hova fejlődniük, és nagyon nehéz az, amikor az érdekek mentén, források mentén történnek a döntések. A településeknek felül kell kerekedniük azon a hajlamon, hogy minden erőforrást maguknak akarnak megszerezni, ezzel háttérbe szorítva a kisebb, szomszédos helységeket, amelyek így kevesebb lehetőséghez juthatnak.

A *kulturális – turisztikai klaszterbe* sorolt települések nagyjából ugyanazzal a szemlélettel, ugyanazoknak az értékeknek a mentén dolgoztak, egymással kooperációban. A települések tekintettel voltak arra, hogy előre megbeszélték azt, hogy egyik hétvégén az egyik település csinál egy kétnapos programot, akkor a többi település nem csinál semmit, nem szervez rá. Mivel egy térségben voltak, mindegyik szereplőt be tudták vonzani a programok által, szinte minden napra található volt program. Az interjúkból kiderült, hogy néhány település egyeztetett egymás között például a pályázatírás szakaszában és egymás tapasztalatairól érdeklődtek, hogy "Neked ez hogyan sikerült? Mi volt a te módszered?", és ez a fajta együttműködés hosszú távon is hatékonyan működött/működik. A települések szerint nagyon nagy előnye volt annak, hogy megtalálták egymást, és nagyon közel voltak területileg egymáshoz.

Összegezve elmondható az, hogy jelentős eltérés van a három klaszter között, mivel csak a kulturális – turisztikai klaszterben valósult meg egyfajta kooperáció a településekkel. A többi klaszter ilyen téren elmaradott, ennek lehet oka az, hogy a települések nagy része kezdő pályázó volt, és nincs még akkora tapasztalatuk és nem volt meg számukra az a megfelelő kapcsolati háló. A települések közötti kooperációnak a szintje gyenge. A jövőben van mit fejleszteni, és a hibákból tanulniuk. Mivel egy ilyen programban való részvétel egyedileg kiemelte a településeket a tömegből, ezáltal bátran fordulhatnak egymáshoz segítségért. **Egy dologban nagyon nagy harmónia fedezhető fel, hogy szükségét érzik a Pajta Program által megszerzett tapasztalatok megosztására, mindenképpen egyfajta összefogást gondolnak szükségesnek.** Céljuk pedig, hogy *elhivatott emberek találkozzanak, és együtt egyesítsék az erőiket.*

A fentiek alapján a 3. hipotézisemet sikerült alátámasztani, mely szerint a települések közötti együttműködés szintje gyenge. A gyenge kooperáció oka a versenyhelyzet, az együttműködés kultúrájának hiánya, szervezeti képességek és készségek elégtelensége, a területi tervezés partnerségi jellegének hiányosságai vagy az integráció gyengesége. A településközi együttműködés hiányzik a települések közötti kooperációban (például funkciómegosztásban) és hiányzik helyi, és térségi szinten egyaránt.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A Pajta program erőssége abban rejlett, hogy élénkítette a kulturális és közösségi életet, valamint erősítette a helyi identitást. Ezenfelül a program hozzájárult a kulturális élet sokszínűségének növeléséhez és a közösség építéséhez.

A fejlesztési lehetőségek terén kiemelt figyelmet érdemel a kommunikációs stratégiák továbbfejlesztése és az infrastruktúra bővítése, valamint a marketing tevékenységek erősítése, amelyek mindegyike hozzájárulhat a program további sikeréhez. A résztvevő települések pozitívan tekintenek a hasonló jövőbeli programokra, amelyek támogatják a kulturális életet és közösségi részvételt, bár hangsúlyozzák a szükséges támogatások és erőforrások biztosításának fontosságát. A fentiek alapján a dolgozat **első hipotézisét**, miszerint *a tőkebevonás szükségességének a gondolata jelentősen meghatározza a mai helyi gazdaság fejlesztési folyamatokat. A legtöbb térség a tőkén kívül, külső tudást, befektetőket akar bevonni és a turisztikai kapacitását akarja bővíteni annak érdekében, hogy az emberek ott költsek el a jövedelmüket, és ezáltal multiplikátor hatásokat generáljanak, sikerült alátámasztani.*

A programok sikeresen ösztönözték a közösségi részvételt és a kulturális élet gazdagítását. Azonban kihívást jelentett a marketingelemek használata, valamint egyes esetekben az információáramlás és az erőforrások koordinálása is. A Pajta Program kezdeményezése a településeken már meglévő kulturális aktivitásokra épült. Különösen vonzó volt a támogatás lehetősége a kisebb falvak számára. A helyi lakosok, önkormányzatok, és civil szervezetek együttműködése biztosította a sikeres megvalósulást. Több esetben a helyi lakosok és az önkéntesek aktív részvételével valósultak meg a rendezvények. A dolgozat **második hipotézisét**, mely szerint *a helyi érintettek bevonására irányuló kísérletek érdektelenségbe fulladnak, meddő vitákat szülhetnek, vagy szakmailag vállalhatatlan eredményekhez vezetnek. Ráadásul a lakosság sok esetben még akkor sem mozgósítható, amikor egy-egy fejlesztési projekt akár közvetlen hatással van rájuk, nem sikerült alátámasztanom.*

A régiós szintű gondolkodás támogatása nemcsak a régió erőforrásainak jobb kihasználását teszi lehetővé, hanem erősíti a lokális identitást, elősegíti a települési szintű kezdeményezések növekedését, és integrálja őket a szélesebb régiós keretbe. Mivel egy ilyen programban való részvétel egyedileg kiemelte a településeket a tömegből, ezáltal bátran fordulhatnak egymáshoz segítségért, még ha ez nem is valósult meg még. A települések szükségét érzik a Pajta Program által megszerzett tapasztalatok megosztására, mindenképpen egyfajta összefogást gondolnak szükségesnek. Céljuk pedig, hogy *elhivatott emberek találkozzanak, és*

*együtt egyesítsék az erőiket. A dolgozat **harmadik hipotézise**, mely szerint a települések közötti együttműködés szintje gyenge. A gyenge kooperáció oka a versenyhelyzet, az együttműködés kultúrájának hiánya, szervezeti képességek és készségek elégtelensége, a területi tervezés partnerségi jellegének hiányosságai vagy az integráció gyengesége. A településközi együttműködés hiányzik a települések közötti kooperációban (például funkciómegosztásban) és hiányzik helyi, és térségi szinten egyaránt, **sikerült alátámasztani**.*

Az fenti eredmények alapján javaslataimat az alábbiak szerint foglaltam össze:

- Az interjúk alapján elmondható, hogy a Veszprém-Balaton térség létjogosultságának erősítése érdekében egy integrált megoldási javaslatot érdemes kidolgozni, amely a hálózati együttműködés és a régiós gondolkodás előnyeit kihasználva támogatja a települési szintű kezdeményezéseket. Ennek érdekében javasolt egy olyan platform, létrehozása, amely összeköti a térség különböző szereplőit, lehetővé téve számukra az információ- és tapasztalatcserét, valamint a közös projektek kialakítását és megvalósítását. A platform neve lehetne **PajtaGazda**, A gazdag tudás tárháza.
- További megoldást jelenthet célzott támogatások kiírása, mely elősegítheti a régiós szintű gondolkodás kialakulását. Annak érdekében, hogy a projektek és megvalósított programok összhangban legyenek a térség fejlesztési irányelveivel, érdemes a támogatások kiírásakor egyértelműsített feltételrendszert alkalmazni, amelyek meghatározzák a célokat és a kívánt eredményeket.
- Megoldási javaslatok egyik lehet még az UNESCO által kialakított Kreatív Városok Hálózata Programhoz való csatlakozás. A fő cél: a városokkal, illetve városok közötti együttműködés megerősítése, valamint a tudás és a jól működő gyakorlatok megosztás egymással.

A Veszprém-Balaton térség létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen. Igény mutatkozik a hálózati együttműködésre, mely régiós szintű együttműködések tesz lehetővé a lokális identitásra alapozva. A régiós gondolkodás megjelenése elősegíti a települési szintű kezdeményezések felemelkedését és a helyi kezdeményezések régiószintű integrálását.

A megvizsgált hipotézisek alapján javasolt a klaszterek speciális tulajdonságait figyelembe vevő regionális fejlesztési programtervek kidolgozása. Az alábbi térkép is jól szemlélteti a résztvevő települések klaszterbe való elhelyezkedésének létjogosultságát.

4. ábra A Pajta Program klaszterei

Forrás: saját szerkesztés

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében a kutatás rámutatott arra, hogy a kultúra és gazdaság összefonódása fontos tényező a helyi gazdaságfejlesztésben és a kreatív vállalkozások bevonása kulcsfontosságú a helyi közösségek versenyképességének növelésében.

A Pajta Program és hasonló kezdeményezések inspirációt nyújthatnak más térségek számára a gazdasági és kulturális fejlődés terén. A kulturális sokféleség és a tolerancia erősíti a városok vonzerejét, hiszen növelheti az adott desztinációra érkező turisták számát, a gazdasági és szolgáltatási lehetőségek növekedését segíti, így járul hozzá adott település versenyképességének javításához.

Az integrált megoldási javaslatok kidolgozása, valamint a hálózati együttműködés és régiós gondolkodás előnyeinek kihasználása kulcsfontosságú a helyi gazdaság és közösségek fejlődése szempontjából.

A kutatási módszertan legfontosabb részét képezte a megvalósult 18 kvalitatív strukturált interjú a 2023-ban nyertes Pajta Program településeivel. A vizsgált térségekben a programtervek koncepciói eltérő megközelítések mentén alakultak ki, azonban gyakran tapasztalható volt az, hogy ezek a tervek rendkívül szoros kapcsolatban állnak egymással. A pályázati koncepciók alapjai szerint klaszterekre bontottam a településeket.

A dolgozat eredményei számos további kérdést vetettek fel, amelyek a kutatás több irányba és módszerrel történő továbbvitelét segítik. Fontos lenne a fiatalok kulturális részvételének interszekcionális elemzése az Európa Kulturális Fővárosa kontextusában, mivel a fiatalok globális kiábrándulásának fenyegető veszélye fényében ezek a célok egyre fontosabbnak tűnnek. A magyar társadalom demográfiája alapján előregedő társadalom vagyunk, ezért fontos lenne a fiatalok migrációjának indokait megvizsgálni. Az Európa Kulturális Fővárosa program jobb megértése érdekében hasznos lenne a kutatást nemzetközi kontextusban, például egy jövőbeni ECOC² várossal összehasonlítani, mint programok megvalósítása szempontjából, mind pedig az infrastruktúrális eltérések tekintetében.

² European Capital Of Culture

IRODALOMJEGYZÉK

- Bakacsi, Gy. (2004): Szervezeti magatartás és vezetés. Aula Kiadó, Budapest.
- Bakacsi, Gy. (2012): A GLOBE-kutatás kultúraváltozóinak vizsgálata faktoranalízis segítségével. Vezetéstudomány, XLIII. ÉVF. 2012. 4. SZÁM / ISSN 0133-0179
- Benedek, M. (2008): A magyar kultúra védjegye – a Nemzeti Kulturális Alap. Turizmus Bulletin, 12.(3.), 66-71.
- Bianchini, F. (1993): Urban Cultural Policy in Britain and Europe: Towards Cultural Planning. Gri`th University, Queensland
- Czene Zs. (2002) A kulturális örökség területfejlesztési megközelítése. – Tér és Társadalom. 4. pp. 25-38.
- Csatári B., G. Fekete É., Farkas J., Osgyáni G., Baksa S. (2007): A környezet és a kultúra szerepe a vidéki változásokban. In: Banczerowski J., Koncz I., Baranyainé Szabó P., Szentpéteri J., Koncz I., Szemenyei I. (szerk.): Stratégiai kutatások 2006–2007. Kutatási jelentések. MTA–MEH, Budapest, 303–327.
- Csekő, Sz. – Mesterházy, B. – Zongor, A. (2004): Európa Kulturális Fővárosa - EURÓPA LEGNAGYOBB KULTURÁLIS AKCIÓJÁNAK TÖRTÉNETE, HÁTTERE ÉS A KULTÚRA ESÉLYTEREMTŐ SZEREPE/TÉJÉKOZTATÓ KIADVÁNY. KultúrPont Iroda, Budapest. ISBN: 963-216-965-4
- Fábián, A. (2009): Kultúraalapú városfejlesztés, kreatív városok. Soproni Egyetem
- Fekete D. (2019): A Modern városok program jelentősége a hazai városfejlődésben. Tér és Társadalom, 1., 27–43. <http://doi.org/dc25>
- Florida, R. (2002): The Rise of the Creative Class. Basic Books, New York
- Florida, R. L. (2000): Competing in the age of talent: Environment, amenities, and the new economy. Basic Books, New York, p.9.
- Garnham, N. (2005): From cultural to creative industries: An analysis of the implications of the “creative industries” approach to arts and media policy making in the United Kingdom. International Journal of Cultural Policy, 11 (1), pp. 15-29
- Gorodnichenko, Y & Roland, G. (2010): Culture, Institutions and the Wealth of nations. C.E.P.R. Discussion Papers, (Link: <https://ideas.repec.org/p/cpr/ceprdp/8013.html> Letöltés dátuma: 2024.04.09.)

- Grodach, C. - O'Connor, J. – Gibson, C. (2017): Manufacturing and cultural production: Towards a progressive policy agenda for the cultural economy City, Culture and Society, 10.1016/j.ccs.2017.04.00
- Heng, T. M. - Choo, A. - Ho, T. (2003): Economic Contribution of Singapore's Creative Industries. Singapore: Economics Division, Ministry of Trade and Industry, Republic of Singapore
- Hojnik, B. B. - Rebernik, M. (2014): Insight into creative and cultural industries in Slovenia. Business Management Dynamics, 3.(9.), 10-15.
- Howkins, J. (2002): The creative economy: How people make money from ideas. Penguin, UK
- Landry, C. (2008): The creative city: A toolkit for urban innovators. Earthscan, ISBN: 1849772940, 9781849772945
- Mateja, S. H. - David, B. – Primoz P. (2015): Sustainable Heritage Management: Social, Economic and Other Potentials of Culture in Local Development. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 188., 103–110.
- Mccarthy, K. - Ondjatee, E. - Zakaras, L. - Brooks, A. (2004): Gifts of the Muse: Reframing the Debate About the Benefits of the Arts. RAND Corporation.
- Miszlivetz, F. & Márkus, E. (2013): A KRAFT-Index – kreatív városok – fenntartható vidék. VEZETÉSTUDOMÁNY, XLIV. ÉVF. 2013. 9. SZÁM / ISSN 0133-0179
- Morvay, Sz. (2020): Kultúra és a városfejlődés – kreatív városok Kelet-Közép-Európában. Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola
- Murányi, P. (2012): Rész az egészben. A helyi kultúra a vidékfejlesztésben. Pannon Klassz Közösség Kulturális Klaszter, Pécs, pp. 1-14.
- Schein. E.H. (1991): What is Culture? - Sociology of Organizations: Structures and Relationships, SAGE Publications, London, pp.311-314.
- Schulze, G. & Bille, T. (2006): Culture in Urban and Regional Development. Handbook of the Economics of Art and Culture, V. 1., pp. 1051-1099
- Scott, A. (2000): The cultural economy of cities. SAGE Publications, London.
- Throsby, D. (2001): Economics and Culture. Cambridge University Press, ISBN: 9781107590106
- Tóth, Á. (2013): Kultúra finanszírozás az Európai Unió tagállamaiban és Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Tóth, Á. (2013): Kultúra finanszírozás az Európai Unió tagállamaiban és Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Tóth, Á. (2015): Kultúrafinanszírozás az Európai Unió tagállamaiban és Magyarországon. Akadémiai Kiadó, ISBN: 978 963 059 340 3
- Ulldemolins, J. R. (2014): Culture and authenticity in urban regeneration processes: Place branding in central Barcelona. Urban Studies, 14., 3026–3045. <http://doi.org/f6kwr6>
- Wessely A. (2005): A kultúra, mint csali. Jelenkor Online irodalmi és művészeti folyóirat, 48.(9.), 873-880.

EGYÉB FORRÁSOK

2011. évi CLXXXIX. törvény - Magyarország helyi önkormányzatairól

Európa Bizottság (2010): Zöld könyv a kulturális és kreatív iparágak potenciáljának felszabadításáról. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1cb6f484-074b-4913-87b3-344ccf020eef/language.hu> Letöltés ideje: 2024.03.20.

URL Link: <https://culture.ec.europa.eu/hu/policies/culture-in-cities-and-regions> Letöltés dátuma: 2024.03.20.

MELLÉKLETEK

1. EKF monitoring - Pajta programban való részvétel értékelése Interjú Guide

Bemutatkozás (10 perc)

- Hogyan indult el a településen a Pajta Program?
- Mi volt a Pajta Programban való részvétel előzménye? Miért gondolta úgy, hogy pályázik a programban?
- Helyileg hol helyezkedik el a közösségi tér, ahol a Pajta Program elemei megvalósultak? Önálló létesítmény-e? Egy térben vagy sok helyszínen valósult meg?
- Milyen funkciókat lát el?
- Hogyan működik? Milyen erőforrásokkal működik, vannak-e állandó munkatársak?
- Ki a felelős a működésért? (például önkormányzat, civil szervezet, profitorientált vállalkozás) Mi az oka, hogy Ön vett részt a pályázaton, és nem másik szereplő?

2023. évi eredmények, 2023-ban illetve 2023 év végéig megvalósult programok értékelése (15 perc)

- Milyen rendezvények, események, programok valósultak meg adott otthont a Pajta Programban való részvételnek köszönhetően 2023-ban illetve 2023. év végéig?
- Mi alapján történt a programok összeállítása? Felmérték-e előzetesen a helyi közösség igényeit? Milyen módon történt ez? Mennyire tartja reálisnak a helyiek bevonását már ebben a szakaszban (igények felmérése, programok kialakítása)?
- Kik voltak a résztvevők (szakmai közreműködők)? Ők helyiek voltak vagy máshonnan érkeztek?
- A pályázatban megfogalmazott célkitűzések milyen módon valósultak meg?
- Sikert-e elérni a célcsoportokat (helyiek, fiatalok stb.)?
- Tapasztalatai szerint a helyi közösséget milyen típusú programok vonzották inkább? Voltak-e új típusú programok, amikre korábban nem került sor? Ezeket hogyan fogadták a résztvevők, a helyi közösség?
- Mi működött jól?
- Mik voltak a nehézségek?
- Tapasztalatai szerint a Pajta Programban megvalósult kulturális kapacitásfejlesztés hozzájárult-e a települést jellemző problémák, kihívások orvoslásához (például népesség megtartás stb.)? Ha igen, milyen módon? Hogyan érzékelhető ez?

Jövőbeni tervek, Pajta Program elemeinek tovább élése (15 perc)

- Milyen formában fognak a pajta program elemei a jövőben (2024-től) tovább élni?
- Ki biztosítja a szükséges erőforrásokat (pénzügyi, munkaerő stb.)?
- Kik vesznek részt a működtetésben? Ki a felelős a működésért?
- Milyen külső segítséget igényelne? (pályázati lehetőség, pénzügyi források, tudás, hálózat/kapcsolatok, szakmai mentorálás, tanácsadás stb.) Mire irányulna ez a külső segítség? Hogy látja, mi a korlát, hiányosság a jövőre nézve? (például infrastruktúra fejlesztésre szükség van-e?)
- Véleménye szerint a 2023. évet követően a település/Pajta Programban való részvétel milyen szinten lesz? Visszaáll egy alacsonyabb szintre? Fenntarthatók-e véleménye szerint a 2023-ban eredmények?

Veszprém-Balaton 2023 programsorozat hatása (10 perc)

- Mit gondol, az Ön által képviselt térség, település számára milyen hatással volt a VEB2023 programsorozat? Jelentett-e bármit helyben az Európa Kulturális Fővárosa cím?
- Mi volt más, jobb az előző évekhez képest?

- Mi volt nehezebb, mi jelentett kihívást az előző évekhez képest? Ezeket hogyan sikerült orvosolni?
- Hogyan értékeli a Veszprém-Balaton térség létjogosultságát? Érdemes a térséget kultúra, turizmus szempontjából összefogni? Ön – a saját települése kapcsán – milyen térséghez tartozónak gondolja magát? Véleménye szerint a településnek hol vannak a régiós határai?

Kapcsolat a VEB2023-mal (15 perc)

- Hogyan ítéli meg a VEB2023-mal való kapcsolatot szakmai szempontból, a pályázatban való részvétel tartalmának kialakítása szempontjából?
- Hogyan zajlott a pályázati folyamat? Mi okozott nehézséget?
- Milyen előnnyel járt a VEB2023 pályázaton való részvétel? (szakmai segítség, mentorálás, tanácsadás, együttműködés, programfejlesztésben való segítése)

Együttműködések, kapcsolatok (10 perc)

- Van-e kapcsolata más, a pajta programban résztvevő helyszínnel? Ha igen, milyen téren működnek együtt?
- Milyen a kapcsolata a településen működő döntéshozókkal, kulturális szolgáltatókkal?
- Kivel áll rendszeres kapcsolatban?
- Mire terjed ki ez a kapcsolat, együttműködés? (tudásmegosztás, erőforrások megosztása stb.)

Egyéb javaslat, észrevétel (5 perc)

- Mit gondol, mik a Pajta program erősségei? Mit javasolna változtatni, fejleszteni?
- Amennyiben a jövőben lenne hasonló program, pályázati lehetőség, részt venne benne?